

діяльності в процесі використання певної мови. Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Цей вид компетенції властивий високоосвіченій, культурній людині, сформованій особистості.

Мовленнєва компетенція – це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Лексична компетенція – наявність певного запасу слів у межах професійного розвитку, здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів.

Фонетична компетенція – правильна вимова всіх звуків ділової мови, звукосполучень відповідно до орфоепічних норм, наголосів, добре розвинений фонематичний слух, що дозволяє диференціювати фонemi; володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос тощо).

Граматична компетенція – неусвідомлене вживання граматичних форм рідної та іноземної мови згідно із законами і нормами граматики (рід, число, відмінок тощо), чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм.

На підставі аналізу відомих досліджень у галузі психології і педагогіки, стану розв'язання проблеми на практиці, а також, виходячи з того, що мовленнєві уміння особистості формуються не тільки у предметній діяльності, а й у самому процесі життєдіяльності, самореалізації, А.Й. Капська виділяє два блоки мовленнєвих умінь, які по суті відображають їх спрямованість на певний вид професійної діяльності. А відтак кожен з блоків має свій обсяг і зміст мовленнєвих умінь. Саме вони забезпечують оптимальний варіант прояву комунікативності.

Перший блок мовленнєвих умінь охоплює переважно ті, які забезпечують якісний характер мовлення; другий блок включає мовленнєві уміння, які посилюють ефективність комунікативного процесу взагалі і соціально-виховного впливу зокрема.

Для здійснення характеристики і оцінки професійних комунікативних умінь на базі визначених двох блоків А.Й. Капською розроблено критерії професійних рівнів готовності до комунікативної дії.

Високий рівень – фахівець вільно володіє мовленнєвими уміннями, вміє прогнозувати результати комунікативного процесу, добирати адекватну цілям інтонацію; він має чітку установку на оволодіння різними видами мовлення і може уже на перших порах роботи реалізувати власні уміння не менше як у п'яти видах діяльності.

Середній рівень – фахівець на достатньому рівні володіє мовленнєвими уміннями в комунікативному процесі й адекватно до цілей застосовує їх. Проте не завжди може оперативно вибирати вид мовлення. Він вміє аналізувати якість мовлення, але не завжди вміє управляти комунікативним процесом і здійснювати корекцію окремих якостей мовлення. Водночас він проявляє інтерес до комунікативності, прагне удосконалювати цей процес, та не завжди знає, як це зробити; включається у різні види комунікативної діяльності, але лише за умови крайньої необхідності.

Низький рівень сформованості мовленнєвих умінь характеризується тим, що у фахівця недостатньо сформовані вміння. В комунікативний процес він включається лише за вимогами керівників соціально-виховної структури. Не проявляє інтересу до особливостей комунікативного процесу, його поліпшення за рахунок удосконалення власних мовленнєвих умінь. Проте охоче включається в комунікативний процес лише тоді, коли його зацікавлює конкретна проблема і коли бачить цікаві шляхи її вирішення.

Визначені показники рівнів дозволяють спеціалістові проаналізувати власні уміння, виявити "білі плями" у власному мовленні, а керівникам відповідних соціально-виховних інститутів – об'єктивно і критично оцінити одну із професійних якостей фахівця і визначити чи навіть окреслити його функції в даній організаційній структурі.

О.А. Покровська, канд. філол. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

НАЦІОНАЛЬНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ МОВИ

На початку ХХ ст. формально було скасовано укази щодо утиску українського друкованого слова, легшим став і зв'язок української науки з закордоном. Постала нагальна потреба перенесення досвіду організації української науки у м. Львові до столиці України. До справи творення наукової термінології у Східній Україні долучилися організовані в Києві та Харкові наукові товариства, студентські гуртки при Київському політехнічному інституті. Формуванню українського наукового стилю сприяла дискусія, що відбувалася після 1905 року, учасниками якої були такі визначні постаті як І. Верхратський, І. Франко, М. Грушевський, Б. Грінченко. У ході дискусій вони відстоювали необхідність вироблення українського наукового стилю, маючи у власному арсеналі потужний список наукових праць.

Відродження української державності 1917 року створило сприятливі умови для розвитку української науки. Періодом найбільш активного розвитку наукового стилю нової української мови

можна вважати 20–30 роки ХХ ст. У цей період наукова мова мала реальні можливості для повноцінного функціонування й розвитку, які базувалися на державно-правовій основі, стимулюючи підтримку національно-патріотичного піднесення народу, намагання розвинути українську фундаментальну науку, що виявлялося, зокрема, у посиленні уваги до термінологій різних галузей знань. Гостро відчувалася потреба в удосконаленні мови науки і формуванні наукової мови, а відповідно й терміносистем на національній основі. Цьому сприяла активізація наукових пошуків, інтенсивний розвиток, збагачення й удосконалення мови різних наукових галузей, що знайшло відображення у чисельних публікаціях: з економіки, фізики, хімії, математики, з технічних наук, механіки, машинобудування, агрономії тощо.

Унормування української наукової термінології на наукових засадах було розпочато в Інституті української наукової мови (ІУНМ) Академії наук, робота якого ґрунтувалася на досягненнях українських лінгвістів, письменників, учених, які об'єднувалися у Науковому товаристві імені Т. Шевченка. Науково-дослідна установа мала надзвичайне завдання – якнайшвидше розробити наукову мову й термінологію для нагальних потреб молоді української науки, задовольнити термінологічні потреби процесу українського відродження всіх ділянок громадсько-політичного життя. Одночасно з практичною термінологічною роботою науковці ІУНМ розпочали працювати над теоретичним осмисленням принципів побудови термінологічних систем. Це сприяло піднесенню самої науки, розширенню сфери функціонування української мови і доведенню її універсальності. Проходили активні дискусії щодо орфографічного, граматичного й лексичного унормування наукової мови. Працівники мовознавчих установ виконували велику роботу зі збирання й опрацювання наукової лексики української мови. Документи свідчать як про наукове розуміння проблеми створення національного термінологічного фонду, так і про бажання до спільної роботи різних регіонів в організації термінологічної справи.

Робота над збіраною з широкого терену України народною термінологією, давала можливість шляхом зіставлення виявляти відтінки окремих термінів, ураховувати їх поширеність в Україні і, відповідно, відібрати найбільш придатні для запровадження в наукову термінологію.

Формування наукової мови у цей період йшло двома шляхами: вона утворюється стихійно в народних колах як засіб до зрозумілого сприймання нових понять, що виникають із розвитком відповідних наукових сфер; одночасно її формують кваліфіковані фахівці, збираючи мовні матеріали і застосовуючи їх до відповідної галузі науки. Згідно з «Інструкцією для укладання словників ІУНМ»: суть праці над термінологією зводилася до того, що термінолог:

а) використовує лексичний матеріал живої мови та літературних джерел і з кількох синонімів вибирає такі слова, що найкраще дають змогу вирізнити в цілому комплексі уявлень, зв'язаних із розумінням цього слова, певний, специфічний для даної наукової галузі відтінок, фіксуючи в ньому необхідне наукове розуміння;

б) якщо в матеріалах живої мови дане розуміння не має синонімів, що можуть відобразити потрібний відтінок значення, термінолог поширює комплекс пов'язаних із загальним словом уявлень, утворюючи омонім.

Отже, у методиці термінологічної роботи науковці керувалися головним чином такими засадами: наблизити фахову мову до мови народної і якнайбільше відбити зміст поняття зовнішньою формою. Зауважимо, що в радянський час була «запрограмована» явна недооцінка термінологічних словників, виданих у 20–30-х роках.

О.Є. Попов, канд. філос. наук (*ХДУХТ, Харків*)

О.О. Попова, канд. екон. наук (*ХДТУБА, Харків*)

АКСІОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

До основних сучасних тенденцій світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти, відносяться:

- прискорення темпів соціально-економічного розвитку суспільства і, як наслідок – необхідність усебічної підготовки людей до життя в умовах, що швидко змінюються;
- перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, значне розширення міжкультурної взаємодії;
- виникнення глобальних проблем в освіті, що можуть бути вирішені тільки в результаті співробітництва в рамках усього міжнародного співтовариства.

Кардинальні реформи світових систем освіти закономірно призводять до зміни ціннісної парадигми в підготовці молодого фахівця, яка орієнтована не тільки на сучасні, але і перспективні потреби суспільства.

У процесі інтеграції української системи освіти в європейський і світовий освітній простір вітчизняна педагогічна школа активно вивчає традиційний і інноваційний досвід різних країн і одночасно, зберігаючи свої традиції, актуалізує розвиток нових теоретичних і експериментальних розробок, стає більш відкритою і динамічною.

Слід зазначити, що в дослідженнях, які проводилися в радянський період, нерідко робилися односторонні аксіологічні акценти, обумовлені комуністичною ідеологією, що не дозволяла досліднику з належною об'єктивністю характеризувати досягнення закордонної філософської науки.